

► Νικόλας Κοσματόπουλος

«ΟΙ σοβιετολόγοι μετατράπηκαν σε τζιχαντολόγους»

Δεν υπάρχουν fast-track απαντήσεις για όσα ταλανίζουν τη Μέση Ανατολή

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΥΣ **Φώτη Τερζάκη** και **Σταμάτη Μαυροειδή**

Ο Νικόλας Κοσματόπουλος είναι καθηγητής Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Πολιτικής στο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο της Βηρυτού (AUB). Ζει και εργάζεται δηλαδή στην καρδιά της Μέσης Ανατολής, εκεί όπου «η μηχανή του πολέμου καταπίνει ανθρώπους ξερνώντας κέρδη στις πολεμικές βιομηχανίες». Τον συναντήσαμε σε μια διάλεξη που έδωσε την περασμένη Κυριακή στην Εταιρεία Διαπολιτισμικών Σπουδών και είχαμε μαζί του μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα συζήτηση.

Κύριε Κοσματόπουλε, υπό τη διπλή σας ιδιότητα του κοινωνικού ανθρωπολόγου και του ανθρώπου που ζει και εργάζεται στην καρδιά της Μέσης Ανατολής, ποιο πιστεύετε ότι είναι αυτή τη στιγμή το κρισιμότερο διακύβευμα του πολέμου στη Συρία; Και πιο ειδικά, ίσως: είναι υποστηρίξιμο το καθεστώς Άσαντ, και γιατί;

Η καρδιά της Μέσης Ανατολής έχει ανάγκη κι επιθυμία το άμεσο τέλος του πολέμου. Το διακύβευμα είναι να μη μετατραπεί σε μια αυτονομημένη πολεμική μηχανή που καταπίνει ανθρώπους κι άλλα έμβια όντα ξερνώντας κέρδη πολεμικών βιομηχανιών, αλλά και βολική ανακύκλωση νεανικής οργής στα χαρακώματα. Να μην γίνει πεδίο βολής για... ξένους φαντάρους, όχι γιατί μόνο οι Σύριοι πρέπει να έχουν λόγο στη Συρία, αλλά γιατί οι πόλεμοι στη Μέση Ανατολή γίνονται όλο και πιο παγκοσμιοποιημένοι, μισθοφορικοί, σταυροφορικοί. Όμως, ακόμη κι αν τελειώσει αύριο ο πόλεμος, η εμπειρία του Λιβάνου και του Χαριρισμού* έδειξε ότι μπορεί να συνεχιστεί με άλλα μέσα: την ανακατάληψη των κατεστραμμένων πόλεων από τις δυνάμεις του real estate development, των οποίων η επίθεση στους επιζώντες, τα παραδοσιακά κτίρια και τη συλλογική μνήμη μπορεί να είναι πιο καταστροφική από τον ίδιο τον πόλεμο. Τηρουμένων των αναλογιών, η Συρία επέφερε στην αραβική αριστερά ό,τι ο ΣΥΡΙΖΑ στην ευρωπαϊκή: διχασμό, διένεξη και διάλυση - επιστρατεύοντας δόγματα από την καρδιά του αντίπαλου ιδεολογικού οπλοστασίου. Εδώ η μαζική εξαθλίωση συνεχίζεται από την «αριστερή» κυβέρνηση με όρους ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας και ασφάλειας. Εκεί η εξολόθρευση του πληθυσμού συνεχίζεται από το «αντιιμπεριαλιστικό» καθεστώς στο όνομα της αντι-τρομοκρατίας, της ισλαμοφοβίας, και της ασφάλειας ενός δεσποτικού και νεοφιλελευθεροποιημένου κράτους. Ως αποτέλεσμα, η συζήτηση για το Συριακό γίνεται με όρους «είτε μαζί μας είτε εναντίον μας», στη χειρότερη, ή «μικρότερου κακού», στην καλύτερη. Ως ανθρωπολόγος κι άνθρωπος που ζει στη Μέση Ανατολή γνωρίζω ότι fast-track απαντήσεις σε αυτά τα θέματα δεν υπάρχουν.

Μέσα σε αυτήν την πολύπλοκη σκακιέρα, πώς εκτιμάτε το ρόλο και τις επιλογές των Κούρδων του YPG, αφενός, και της λιβανικής Χεζμπολά, αφετέρου;

Τηρουμένων των διαφορών, τα δύο κινήματα

αντιστέκονται σθεναρά σε πολύ ισχυρότερους στρατιωτικούς αντιπάλους (Ισραήλ, Ισλαμικό Κράτος) και σε αρκετά διαδεδομένες θεωρίες για την υποτιθέμενη εγγενή, δομική ή «πολιτισμική», αδυναμία των λαών της περιοχής να αυτοκυβερνηθούν. Ξεκίνησαν ως ένοπλες εστίες αντίστασης στον κατακτητή, αλλά μετεξελίχθηκαν σε πλατιά υβριδικά κινήματα, συνδυάζοντας την ένοπλη αυτοάμυνα με αυτό-οργανωμένη κοινωνική μέριμνα πέρα και συχνά ενάντια στο εκάστοτε κράτος. Το δεύτερο στοιχείο ίσως εξηγεί καλύτερα την κοινή απέχθεια των δεσποτικών καθεστώτων της περιοχής και των φιλελεύθερων της Δύσης απέναντί τους. Σε μια περιοχή για την οποία η φιλελεύθερη ισλαμοφοβία ωρύεται ότι... δεν πέρασε διαφωτισμό, η ύπαρξη τέτοιων κινήματων είναι πολιτική κι επιστημολογική αντίσταση. Το ζητούμενο που τίθεται από τα ίδια τα κινήματα, εκτός από την άμεση επιβίωση, είναι να αποφύγουν τη σεχταριστική παγίδα, αλλά και τους αυτεπάγγελτους προστάτες, που κατανοούν καλά την εφιαλτική γι' αυτούς περίπτωση να αποτελέσουν παραδείγματα προς μίμηση στην περιοχή και στον κόσμο. Ανεξαρτήτως του τι πιστεύει κανείς για τις γεωπολιτικές επιλογές τους, είναι ανάγκη να διαφυλαχθούν και να διαδοθούν εναλλακτικές απέναντι στην ΤΙΝΑ του δεσποτισμού, της αντι-τρομοκρατίας και της φιλελεύθερης-ισλαμοφοβικής υστερίας.

Η αναπάντεχη στροφή της παρούσας ελληνικής κυβέρνησης προς το Ισραήλ έχει παγώσει πολλούς από εμάς, και πολύ περισσότερο, φανταζόμαστε, τους Άραβες φίλους μας. Η ελληνορθόδοξη εκκλησία όμως κάνει εδώ και πολύ καιρό «υψηλή πολιτική» με το Ισραήλ...

Η ελληνική εκκλησία της Παλαιστίνης είναι ένα ανομολόγητο σκάνδαλο, καλυμμένο από την ομερτά της απόστασης και της κατάνυξης· αλλά, δυστυχώς γι' αυτήν, πασίγνωστο στους παροικούντες την Ιερουσαλήμ - και ειδικά στο παλαιστινιακό ποίμνιο για το οποίο ανταγωνίζεται (συχνά με χέρια και με πόδια) με καθολικούς και προτεστάντες. Το ποίμνιο έχει καταδικάσει την 99χρονη ενοικίαση εκκλησιαστικής -δικής του- γης για να χτιστούν το Ισραηλινό Κοινοβούλιο και παράνομοι εποικισμοί, αλλά και τη ρατσιστική πολιτική που επιτρέπει μόνο σε Έλληνες κι απαγορεύει σε Άραβες την προώθηση στην εκκλησιαστική ιεραρχία. Η στρατηγική της συνεργασίας με το Ισραήλ έχει ως αντάλλαγμα τη

Οι Κούρδοι και η Χεζμπολά αντιστέκονται σθεναρά σε πολύ ισχυρότερους στρατιωτικούς αντιπάλους και σε αρκετά διαδεδομένες θεωρίες για την υποτιθέμενη εγγενή, δομική ή «πολιτισμική», αδυναμία των λαών της περιοχής να αυτοκυβερνηθούν

διαφύλαξη της πρωτοκαθεδρίας στο προνομιακό real estate που λέγεται Πανάγιος Τάφος. Με αυτήν την έννοια, η στροφή της αριστερο-εθνικιστικής μας κυβέρνησης δεν είναι αναπάντεχη, αλλά ακόλουθη της μόνης ενεργής διπλωματικής δύναμης στην περιοχή εκ μέρους της χώρας. Η αργαστή συνεργασία έγινε στρατηγική επιλογή του κράτους υπό τον εγγονό Παπανδρέου, ο οποίος κάλεσε ισραηλινό πρωθυπουργό για πρώτη φορά στη χώρα, και δη τον Νετανιάχου, ένα χρόνο μετά την επίθεση στα Πλοία για τη Γάζα. Σήμερα, στους διεθνείς οργανισμούς, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛΛ ψηφίζει υπέρ του Ισραήλ ίσως πιο φανατικά κι από τις ΗΠΑ.

Κρίση, θάλασσα και ισλαμοφοβία είναι σημαντικά συστατικά της συμμαχίας. Τα δύο κράτη βιώνουν καταρράκωση του διεθνούς προφίλ τους: το Ισραήλ λόγω παράνομης κατοχής της Παλαιστίνης, η Ελλάδα λόγω της παράνομης κατοχής της από την Τρόικα. Το Ισραήλ υπόσχεται στην Ελλάδα ανάκτηση της χαμένης της γεωπολιτικής ισχύος στη Μεσόγειο (πετρέλαιο, στρατός), με αντάλλαγμα πολιτική κάλυψη στους διεθνείς οργανισμούς, δεδομένης της κλιμάκωσης του BDS** παντού. Το Ισραήλ λοιπόν έχει ανάγκη την Ελλάδα, στην οποία η ραγδαία άνοδος του «ισλαμοφοβικού φιλελευθερισμού», σε (ακρο) δεξιές ως κι αντι-εξουσιαστικές εκδοχές, την καθιστά εν δυνάμει πολιτι(σμι)κό σύμμαχο στην περιοχή ως τη μόνη άλλη μη-ισλαμική χώρα, αλλά και στρατηγικό αρωγό στην προσπάθειά του να αποτινάξει τη ρετσινιά της εποικιστικής αποικιοκρατίας τύπου ΗΠΑ και να προσεταιριστεί το προφίλ του ευρωπαϊκού φιλελεύθερου κράτους που όλως τυχαίως περιλαμβάνει στα όρια του μια πολυπληθή «μουςουλμανική μειο-

νότητα». Αναμφισβήτητα, η ιστορική επιτυχία της Ελλάδας να μετατρέψει -και με τη βοήθεια της Δύσης- έναν πολυφυλετικό πληθυσμό σε μονοπολιτισμικό κράτος μέσα σε έναν μόλις αιώνα αποτελεί έμπνευση για το Ισραήλ.

Εδώ και κάμποσο καιρό, και σαν αποτέλεσμα της ίδιας της γεωπολιτικής, η Ευρώπη ζει με το φάντασμα της «τρομοκρατίας» στην αυλή της. Ανεξαρτήτως του πώς τον αναπαριστούν τα δυτικά think tank, θεωρείτε τον κίνδυνο αυτό υπαρκτό, επινοημένο, υπερτονισμένο; Και ποια η δυναμική του για το άμεσο μέλλον των κοινωνιών μας;

Η έννοια της «τρομοκρατίας» έχει μια συγκλονιστικά επιτυχή διεθνή καριέρα. Ξεκίνησε δειλά στη δεκαετία του 1970 ως (αποικιο)κρατική απάντηση στα απελευθερωτικά κινήματα στον Παγκόσμιο Νότο και τα αντάρτικα πόλης στον Βορρά, αλλά σήμερα τείνει να αντικαταστήσει την έννοια της πολιτικής αντι-βίας. Ίσως είναι η μόνη έννοια που έχει ταυτιστεί με την κρατική αλήθεια, πέρα κι ενάντια τόσο στη σύγχρονη κοινωνική επιστήμη όσο και τις κοινωνίες στις οποίες επιβλήθηκε. Με αλλά λόγια, η επιτυχία της «τρομοκρατίας» είναι απόδειξη της δυνατότητας του σύγχρονου κράτους να πείθει την κοινωνία ότι η δική του ασφάλεια ταυτίζεται με τη δική της. Είναι επίσης ένδειξη της νεοφιλελεύθερης μετάλλαξης του κοινωνικού συμβολαίου, το οποίο αντί για προστασία από τον καθημερινό τρόπο της πείνας, της αρρώστιας, της δυστυχίας, υπόσχεται μόνο προστασία από τον σποραδικό τρόπο του τζιχαντιστή - τον οποίο, αν δεν υπήρχε, θα έπρεπε να τον εφεύρει ως το έσχατο μέσο νομιμοποίησης του φιλελεύθερου κράτους. Αλλά η καριέρα της «τρομοκρατίας» είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την επιτυχία της «αντιτρομοκρατίας» ως καριέρας, την οποία ακολούθησαν εκατοντάδες ανώτατοι κρατικοί εμπειρογνώμονες επί του Σοβιετικού κινδύνου μετά την πτώση του. Στις ΗΠΑ οι σοβιετολόγοι μετατράπηκαν εν μιά νυκτί σε τζιχαντολόγους, με πρώτη την Κοντολιζα Ράις. Τέλος, η έννοια της «ισλαμικής τρομοκρατίας» είναι σημαντική για το δυτικό, χριστιανικό και φιλελεύθερο κράτος γιατί ανανοηματοδοτεί την πολιτική αντι-βία ως ηθική διαφθορά και πολιτιστική διαφορά, και νομιμοποιεί τη δική του βία απέναντι σε εσωτερικούς κι εξωτερικούς εχθρούς ως αναγκαία, εκκοσμηκευμένη και ανθρωπιστική. Κάπως έτσι καταλήγουμε στο «σας βομβαρδίζουμε για το καλό σας».

** Ο μεγαλοεπιχειρηματίας Ραφίκ Χαρίρι διατέλεσε επανειλημμένα πρωθυπουργός του Λιβάνου και «ανοικοδόμησε» τη Βηρυτό (σημείωση της Σύνταξης).*

*** Το κίνημα μποϊκοτάζ BDS στοχεύει στην οικονομική και πολιτική απομόνωση του ισραηλινού κράτους (σημείωση της Σύνταξης).*